

Tradice jako neustále vyjednávaný politický problém

Tradition as a Constantly Negotiated Political Problem

Vít Marša, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: marsavit@seznam.cz

Abstract

The concept of the continuity or discontinuity of a tradition is closely related to the question of the identity of an individual and a whole society. This is often an important political issue. One of the institutions significantly involved in the transmission of traditions in the modern world is the educational system, which is linked to the scientific study of history, that becomes a platform for the continuous negotiation of the concepts of continuity and discontinuity in different traditions. History as a science is often linked to current political issues and is heavily influenced by them. This short polemic is focused on two examples of this negotiation in the French and the Czech historiography and emphasizes the need for an analytical use of the concept of “tradition“.

Keywords

history, Hussites, politics, tradition, French Revolution

Klíčová slova

historie, husitství, politika, tradice, Velká francouzská revoluce

Podobně jako většina pojmů užívaných v humanitních vědách má i pojem *tradice* větší množství významů. Kupříkladu v díle Maxe Webera (1998: 107) představuje tradice především způsob legitimizace, s nímž se dle Webera (2009: 209; 1998: 110) pojí specifická forma jednání a uvažování, které v jeho díle často nalezneme v opozici vůči myšlení modernímu – *tradicionalismus*. Podobné chápání tradice pak můžeme nalézt i v dílech pozdějších teoretiků sekularizace, například Bryana Wilsona. Wilson chápe sekularizaci jako proces *societalizace*, tedy přerod od *komunity* typické dominantní rolí náboženství a tradice k sekulární a neosobní *společnosti* (Vido, 2011: 74). Weberovské pojetí tradice a tradičního jednání se v důsledku toho stávalo často terčem postkoloniální a feministické kritiky (Mustafa, 2005: 185). Oproti tomu v pojetí Petra Bergera (1990: 8–11) je tradice jakožto součást kultury objektivizovanou, tudíž i sdílenou lidskou činností, která je neustále proměňována a vyjednávána skrze nekončící cyklus externalizace a internalizace (1990: 2). Tradice dle Bergera (1990: 14) pomáhá společnosti přežít napříč časem. Kladením zkušenosti jednotlivců i různých skupin ve společnosti do kontextu historie se vytváří kontinuita mezi současností

a společenskou tradicí (1990: 40–41). Toto chápání tradice lépe zachycuje dynamiku i samotný proces předávání společenských konceptů a hodnot. Jak píše Satish Saberwal a Supriya Varma (2005: 3), tradice jsou přenášeny skrze vzorce vztahů – tedy institucí.

Vysoce byrokratizovanou formu instituce podílející se na přenosu tradice v západních moderních společnostech (a nejen v nich) představuje vzdělávací systém, který je úzce provázán s vědeckým prostředím, zvláště pak studiem historie. Vědecké bádání je tak součástí neustálého a mnohdy politizovaného procesu utváření společenské tradice, což samozřejmě může ohrožovat jeho nezávislost a objektivitu. Jeden ze způsobů, jakým společenská tradice ovlivňuje vědecké bádání, se projevuje v chápání kontinuity nebo diskontinuity dějin. Podívejme se na příklad z francouzské historiografie. Jacques Le Goff výstižně poukázal, že i periodizace dějin není nikdy neutrální (Nejedlý, 2014: 489). Stéphan Durand v návaznosti na Le Goffa dodává, že Velká francouzská revoluce je sakralizovaná, nepřekročitelná bariéra mezi dějinami raného novověku a dějinami novějšími (Nejedlý, 2014: 489). Myšlenka, že ideje, na kterých stojí dnešní Francie, mají své kořeny ve středověku, je stále pro většinu Francouzů nemyslitelná a představa kvalitativní odlišnosti Velké francouzské revoluce od zbytku dějin stále tvoří jeden ze základů francouzské identity. To ovšem výrazně omezuje akceptovatelnost vědeckého bádání napříč epochami a možnost sledovat dlouhodobější trendy. Vzdělávací systém včetně univerzitního prostředí představuje instituci, která výrazně přispívá k přenosu této tradice. Sám Le Goff si výstižně posteskl: „Je mi jasné, jak obtížná je snaha pohnout periodizačními mezníky, které zakotvily školní osnovy a užívají se s jakousi všeobecnou samozřejmostí“ (Nejedlý, 2014: 488). Současně si však uvědomoval, že v rámci těchto institucí, kde dochází k přenosu na další generace, dochází i k neustálému vyjednávání podoby této tradice. S každou další badatelskou generací se postupně pohled na Velkou francouzskou revoluci proměňoval. „Ve Francii jsme ovšem museli dlouho vést boj, abychom jako odborníci na raný novověk získali právo vyjadřovat se k Francouzské revoluci,“ dodává S. Durand (Nejedlý, 2014: 490). Prolomení tohoto tradičního tabu vítá i Jean-Claude Schmitt: „Vždyt to znamená zásadní změnu našich úhlů pohledu, ruší umělé hranice mezi univerzitními specializacemi, dovoluje rozvíjet svobodněji dialog mezi současností a minulostí“ (Nejedlý, 2014: 489). Proměna vědeckého paradigmatu je ovšem jen jedním z mnoha kroků směrem k proměně tradičního chápání kontinuity dějin ve francouzské společnosti. Společenská tradice se totiž vyjednává i na poli masových médií a politiky samotné, kde samozřejmě dominují ideové zájmy spíše než snaha o objektivní poznání. To znovu vytváří tlak i na samotné vědecké studium dějin. Jak si posteskl Jacques Le Goff na sklonku svého života: „vlivní francouzští politikové (...) jsou tak nevzdělaní a znají historii stále méně. (...) Podporují nátlakové „memoriální“ zákony a zavádějí ahistorické slavnosti, demagogicky argumentující národní minulostí“ (viz Le Goff, 2005).

I české historiografické bádání má svoji bohatou zkušenost s konfrontací se společenskou tradicí dějin, se kterou se zcela nevypřádala dodnes. Tou je samozřejmě husitství. Jak napsal Petr Čornej (2013: 26): „Především na konfesijní orientaci záviselo, zda v křesťanském pojetí dějin případně husitům pozitivní role obránců nezkalených božích pravd a průkopníků reformace, nebo jedné z nejstrašnějších heréz.“ Husitský odkaz byl v pobělohorském období takřka umlčen a začal se znovu rozvíjet až s národním obrozením, zvláště pak v pozdějších fázích, kdy již nebyli hlavními nositeli české myšlenky katoličtí kněží. Husitství totiž nabízelo národnímu obrození historický

předobraz i zdůvodnění (2013: 28). Propojení s husitstvím napříč časem dosáhlo vrcholu ve filosofii dějin Františka Palackého, který je interpretován jako věčný soubor mezi českým a německým živlem, čehož mělo být husitství historickým vrcholem. Ze sociologického hlediska husitství sehrávalo velmi zajímavou roli i za první republiky. Právě na otázce husitství se často odrážely názorové, politické i náboženské proudy a „společenské vyjednávání“ o podobě historické tradice mladého státu zde získalo nebyvalé dynamiky. Byl to však „marxismus, který maximalistickou mentalitu, shledávající v bojovném a mnohdy extrémním radikalismu pokrokovou dějinnou sílu, aplikoval na výklad husitství nejdůsledněji“ (2013: 31). Propojení husitství, byť povětšinou za cenu hrozivých dezinterpretací, s ideologií komunistického režimu, učinilo z národního symbolu hnutí mnohdy zcela opovrhované. V porevolučním období zmizelo z ulic města Prahy několik soch a, jak píše P. Čornej (2013: 33), „v jižních Čechách se jen horko těžko podařilo uchránit trocnovský areál před proměnou v zábavní park.“ Nedávné výročí upálení Jana Husa ukázalo, že i dnes sehrává husitství zásadní roli při tvorbě společenské identity. Na jedné straně můžeme sledovat zvýšený zájem elit, mediální propagaci a výrazné semknutí protestantských církví při přípravě oslav. Na druhé straně můžeme vidět poměrně ostré výroky arcibiskupa Duky, které jsou mnohem nekompromisnější než ty zaznívající v posledních desetiletích z Vatikánu. V historickém bádání pak rezonují všechny tyto historické přístupy, což dosvědčuje angažovanost mnohých badatelů v tomto procesu.

Bylo by velmi naivní domnívat se, že historická vědecká práce není součástí celospolečenských procesů „vytváření tradice“ tak, jak je nastínili P. Berger, Satish Saberwal a Supriya Varma. Naopak mnohdy stojí v jejím středu. S tím jsou spojené tlaky různých společenských skupin i samotná politizace vědeckých výsledků. Většina významných reinterpretací dějin je i na poli vědy spojena s výraznými celospolečenskými změnami a proměnou pojetí tradice v myšlení širší populace. Analytické uchopení tradice nám může být nápomocno nejen v historickém či sociálním výzkumu, ale umožňuje nám lépe pochopit i fungování vědy a historie v moderní společnosti.

Seznam literatury:

- Berger, P. L. (1990). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. New York – London – Toronto – Sydney – Auckland: Doubleday.
- Čornej, P. (2013). Vnímání husitství v české moderní a postmoderní společnosti. *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis: Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy*, 53(1), 25–34.
- Le Goff, J. (2005). *Hledání středověku*. Praha: Vyšehrad.
- Mustafa, E. (2005). Beyond Weberian Action Theory. In Ch. Camic, P. S. Gorski, & D. M. Trubek (Eds.), *Max Weber's Economy And Society: A Critical Companion* (pp. 185–203). Stanford: Stanford University Press.
- Nejedlý, M. (2014). Inspirace ještě pro jednu generaci: Úvaha nad osobností a dílem Jacquese Le Goffa (1924–2014). *Český časopis historický*, 112(3), 463–498.
- Saberwal, S. & Varma, S. (Eds.) (2005). *Traditions in Motion: Religion and Society in History*. New Delhi: Oxford University Press.
- Vido, R. (2011). *Konec velkého vyprávění? Sekularizace v sociologické perspektivě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Weber, M. (2009). *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikúmené.
- Weber, M. (1998). *Sociologie náboženství*. Praha: Vyšehrad.